

**LİBERAL VE MARKSİST
ÖZGÜRLÜK ANLAYIŞLARININ
KARŞILAŞTIRILMASI**

Murat İNCE

© Copyright 2018

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılmaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-605-2396-94-0

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Kitap Adı

Liberal ve Marksist
Özgürlük Anlayışlarının
Karşılaştırılması

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Kerem ACAR

Yayıncı Sertifika No: 25465

Baskı ve Cilt

Sonçağ Matbaacılık

Yazar

Murat İNCE

Bisac Code

SOC000000

DOI

10.37609/akya.1545

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

Yazar Hakkında

1974 Ankara doğumlu, aslen Trabzon Çaykaralıdır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden 1998 yılında mezun oldu. Yüksek lisans ve doktora çalışmalarını Gazi Üniversitesi'nde tamamladı. Çeşitli dergilerde yayınlanmış yazıları ve "Çağdaş Siyaset Felsefesinde Agonistik Politika" (2014) adlı yayınlanmış bir kitabı bulunmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

*Ne efsunkâr imişsin ah ey didâr-ı hürriyet
Esîr-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esaretten*

Namık Kemal

İçindekiler

Önsöz	vii
Giriş	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. Özgürlüğün Kavramsal Analizi	7
1.1. İçsel Özgürlük ve Dışsal Özgürlük	10
1.2. Bireysel Özgürlük ve Toplumsal (Kolektif) Özgürlük	13
1.3. Amaçsal Özgürlük ve Araçsal Özgürlük	17
1.4. Negatif Özgürlük ve Pozitif Özgürlük	20

İKİNCİ BÖLÜM

LIBERAL VE MARKSİST DÜŞÜNCE SİSTEMLERİ

1. Liberal Düşünce Sistemi	27
1.1. Liberalizm	27
1.1.1. Etimolojik Köken ve Farklı Liberalizm Tanımları	28
1.1.2. Tarihsel Arka Plan	30
1.2. Klasik Liberalizm	32
1.2.1. Bireycilik	34
1.2.2. Özgürlük	36
1.2.3. Kendiliğinden Doğan Düzen ve Piyasa Ekonomisi	37
1.2.4. Hukukun Hâkimiyeti ve Sınırlı Devlet	40
1.3. Neo-liberalizm, Liberteryenizm ve Liberalizmde Yeni Arayışlar	41
2. Marksist Düşünce Sistemi	45
2.1. Marksizm	45
2.1.1. Klasik Marksizm	49
2.1.1.1. Diyalektik Materyalizm	50
2.1.1.2. Altyapı-Üstyapı İlişkisi	51
2.1.1.3. Sınıf Çatışmasına Dayanan Tarih Kavrayışı	51
2.1.1.4. Meta Fetişizmi	52
2.1.1.5. Yabancılaşma	53
2.2. Frankfurt Okulu'nun Marksizm Anlayışı	55
2.3. Neo-marksizm, Post-marksizm ve Marksizmde Yeni Arayışlar	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
LİBERAL ÖZGÜRLÜK ANLAYIŞI

1. Liberalizm ve Özgürlük	65
1.1. Özgürlüğün Temellendirilmesi	65
1.2. Liberal Mükemmeliyetçilik: Bireysellik ve Gelişme	66
1.3. Liberal Mükemmeliyetçiliğe İtirazlar: Ahlak ve Akıl Sorunu	67
1.4. Özel Mülkiyet ve Piyasa	71
1.5. Negatif Özgürlük	72

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
MARKSİST ÖZGÜRLÜK ANLAYIŞI

1. Marksizm ve Özgürlük	79
1.1. Özgürlüğün Temellendirilmesi: Animal Laborans, Özgürleşme (Emancipation) ve Kendini Gerçekleştirme	79
1.2. Toplumsal (Kolektif) Özgürlük ve Zorunluluk Sorunu	81
1.3. Üretici Güçlerin Gelişmesi ve Siyasal Volontarizm Çelişkisi	83
1.4. Tarihselcilik	87
1.5. Yabancılaşmanın Aşılması	88

BEŞİNCİ BÖLÜM
LİBERAL VE MARKSİST ÖZGÜRLÜK ANLAYIŞLARININ
KARŞILAŞTIRILMASI

1. Genel Çerçeve	93
2. Liberal ve Marksist Özgürlük Anlayışlarının Ortak Bileşenleri	97
3. Liberal ve Marksist Özgürlük Anlayışlarının Çelişen Yönleri	110
Sonuç	123
Kaynakça	139

Önsöz

Özgürlük kadar yabancı ve tekinsiz bir imgesellikle örülü pek az kavram ya da değer vardır. Birbiriyle köklü bir çelişki halinde olabilecek bir yığın değer ya da erek bu imgeselliğin etrafında ebedi bir tutarlılık görüntüsü altında birleşir. Özgürlüğü bu amorf ve ihatası güç imgesellikten kurtarmanın yegâne yolu, kendisini biteviye biçimlendiren ve içeriklendiren tarihsel muhtevayla birlikte düşünmektir. Özgürlüğün “efsunkârlığını” büyü bozumuna uğratabilmek için özgürlük imgesini bulandıran tüm aşkın gönderimleri tek-lifsizce budamak gerekir. Yanlış anlaşılmasın, özgürlüğün edebi ve estetik tasarımlarıyla herhangi bir sorunumuz yok, ama toplumsal ve siyasal yaşamımıza can veren kurucu bir ilke olarak modern özgürlük fikriyle hesaplaşmak ise gayemiz; özgürlüğü, edebi gönderimlerin sonsuzluğa uzanan “özgür alegorisiyle” değil, tarihsel içeriğin ve eylemselliğin “özgürleştirici idiografisiyle” birlikte düşünmemiz gerekir.

Modern özgürlük imgesinin tarihsel muhtevası, asıl olarak liberal ve marksist düşünce sistemlerinin temel önermelerinden süzülerek oluşmuş bir sentezdir. Bu sentezi iyi kavramak için her iki düşünce sisteminin “özgürlüğü” nasıl temellendirdiklerini iyi kavramak gerekir. Başlangıçta bir yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış olan elinizdeki bu çalışma, bu kavrayışa mütevazı bir katkıda bulunma iddiasındadır.

Türkçe ve yabancı kaynaklarda liberal ve marksist özgürlük anlayışlarını karşılaştıran müstakil bir esere rastlamak mümkün değildir. Dağınık bir şekilde yapılan kimi karşılaştırmalar bir yana, mevcut büyük çaplı sistemsel karşılaştırmaların yoğunluğu, özgürlük eksenli spesifik bir karşılaştırma yapılması ihtiyacını bütünüyle ortadan kaldırmış gibidir. Bu hususta görülen başka bir mahzur da, gerek liberallerin gerekse de marksistlerin kendi düşünsel örgülerine bütünüyle gömülü olmaları, karşı tarafın argümanlarına bütünü-

cül bir yanıt verme gereksinimi duymamalıdır. Liberal bir düşünür tarafından yapılan bir karşılaştırmada marksist önermelerin güdük, eksik ya da indirgemeci bir biçimde ele alındığına, marksist bir düşünür tarafından yapılan bir karşılaştırmada ise liberal önermelerin felsefi derinlikten yoksun bulunarak küçümsendiğine dolayısıyla hiç dikkate alınmadığına sık sık rastlarız. Bu nedenledir ki, literatürde yer alan karşılaştırmaların önemli bir kısmının yanlı olduğuna hükmetmek hiç de yanıltıcı değildir. Bilimsel nesnellüğün paradigmatik imkânsızlığının farkında olan biri olarak, gerek liberal cepheden gerekse de marksist cepheden yapılan karşılaştırmaların öznelliğini mahkûm etme aceleciliğinde bulunmayacağım. Dolayısıyla bu konuda “nesnel” bir karşılaştırma yaptığım iddiasında kesinlikle değilim. Martin Heidegger’in “varlığın açıklığında durma” adını verdiği varoluşsal durumu yansılarcasına ben de her iki özgürlük tasarımının “açıklığında” durmaya çabalayarak bir karşılaştırma yapmaya çalıştım. Ancak kuşkusuz yaklaşımım “ontolojize edici” değil “eklemleyici”dir; “steril” değil “bulaşık”tır.

Elinizdeki çalışmanın orjinalliği esasen şuradan ileri geliyor; özgürlüğe ilişkin liberal ve marksist temellendirmeler her biri kendi özgün kaynakları dâhilinde ayrıntılı olarak analiz edilmiş ve yapılan özgürlük karşılaştırmasında liberal ve marksist şablonlara indirgenemeyecek bir kavramsal çerçeve kullanılmıştır. Ve yine bu çalışmada, liberal ve marksist özgürlük kavrayışlarının modern özgürlük tasarımının ayrılmaz bileşenleri oldukları daima hatırdta tutulmuştur.

Bir sonsöz olarak; özgürlüğün modern ve politik tasarımına mesafeli durmayı seçen temkinli okuru, evleviyetle “özü gürlleştirten” şiirler okumaya davet eder ve kadirşinas bir telmihte bulunma vecibesinin bir gereği olarak kendilerini Saatleri Ayarlama Enstitüsü’nde Hayri İrdal’ın ağzından dile getirilmiş olan şu ironi yüklü tecessüsle uğurlamayı bir borç addederim. Çocukluğunun belli başlı imtiyazı olan hürriyet hakkında Hayri İrdal şunları sarf eder:

“Bu kelimeyi bugün sadece siyasi manasında kullanıyoruz. Ne yazık! Onu politikaya mahsus bir şey addedenler korkarım ki, hiçbir zaman manasını anlamayacaklardır. Politikadaki hürriyet, bir yığın hürriyetsizliğin anahtarı veya ardına kadar açık duran kapısıdır. Meğer ki dünyanın en kıt nimeti olsun; ve bir tek insan onunla şöyle iyice karnını doydurmak istedi mi etrafındakiler mutlak surette aç kalsınlar. Ben bu kadar kendi zıddı ile beraber gelen ve zıtlarının altında kaybolan nesne görmedim. Kısa ömrümde yedi sekiz defa memleketimize geldiğini işittim. Evet, bir kere bile kimse bana gittiğini söylemediği halde, yedi sekiz defa geldi; ve o geldi diye biz sevincimizden, davul zurna, sokaklara fırladık.”

Mart 2018
Murat İnce

KAYNAKÇA

- AÇAOĞULLARI, Mehmet Ali; Kent Devletinden İmparatorluğa, Ankara, İmge Kitabevi, 1. Bas., 1994.
- ALTHUSSER, Louis; Kapital'i Okumak, çev. Celal A. Kanat, İstanbul, Belge Yay., 1995.
- ANDERSON, Perry; Batı Marksizmi Üzerine Düşünceler, İstanbul, Birikim Yay., 2004.
- ARBLASTER, Anthony; The Rise and Decline of Western Liberalism, Oxford, Basil Blackwell, 1984.
- BARRY, Norman; Modern Siyaset Teorisi, çev. Mustafa Erdoğan, Yusuf Şahin, Ankara, Liberte Yay., 2. Bas., 2004a.
- _____; "Piyasa", Piyasa Medeniyeti içinde, der. Atilla Yayla, Ankara, Liberte Yay., 2004b.
- _____; Komünizm Sonrası Dönemde Klasik Liberalizm, Ankara, LDT Yay., 1. Bas., 1997.
- _____; Birey, Cemaat, Piyasa: Liberal Bir Perspektif, Yay. Haz., Aliye Mavili Aktaş, Ankara, Liberte Yay., t.y.
- BELSEY, Andrew; "The New Right, Social Order and Civil Liberties" ed. Ruth Levitas, The Ideology of the New Right, Cambridge, Polity Press, 1986.
- BERLIN, Isaiah; Four Essays On Liberty, ed. Henry Hardy, Oxford, Oxford, University Press, 1969.
- BERMAN, Marshall; Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, İstanbul, İletişim Yay., 10. Bas., 2006.
- BOTTOMORE, Tom; Marksist Düşünce Sözlüğü, çeviriyi der. Mete Tunçay, İstanbul, İletişim Yay., 4. Bas., 2005.
- BRENKERT, George G.; Marx'ın Özgürlük Etiği, çev. Yavuz Alogan, İstanbul, Ayrıntı Yay., 1998.
- CHANTAL Mouffe, ERNESTO Laclau; Hegemonya ve Sosyalist Strateji, çev. Ahmet Kardam, Doğan Şahiner, İstanbul, Birikim Yay., 1992.
- CONSTANT, Benjamin; Political Writings, Cambridge, Cambridge Univ. Press, 1988.
- CRANSTON, Maurice; Siyasal Sözlük, çev. Candan Selek Ataöv, İstanbul, Milliyet Kültür Kulübü, 1968.

- ÇAĞIL, Orhan Münir; "İnsan Hakları ve Tabii Hukuk", İÜ Hukuk Fakültesi Mecmuası, C.I, 1984.
- DEMIROVIC, Alex; Toplum ve Eleştiri, çev. Muharrem Açıkgöz, İstanbul, Felsefe Logos Yay., 1. Bas., 2007.
- DERRIDA, Jacques; Marx'ın Hayaletleri, çev. Alp Tümertekin, İstanbul, Ayrıntı Yay., 2001.
- DEWEY, John; Characters and Events, ed. Joseph Ratner, New York, Henry Holt., 1929.
- ENGELS, Friedrich; Anti-Dühring, İstanbul, Sol Yay., 1995.
- ERDOĞAN, Mustafa; Liberal Toplum Liberal Siyaset, Ankara, Siyasal Kitabevi, 1993.
- _____ ; Dersimiz Özgürlük, İstanbul, Pınar Yay., 2001.
- _____ ; Liberal Toplum Liberal Siyaset, Ankara, Siyasal Kitabevi, 1998.
- FROMM, Erich; Özgürlükten Kaçış, çev. Şemsa Yeğin, İstanbul, Payel Yay., 2. Bas., 1993.
- GAUS, Gerald F.; "Public and Private Interests in Liberal Political Economy, Old and New" Public and Private in Social Life, eds. S.I. Benn and G.F. Gaus, New York, St. Martin's Press, 1983a.
- _____ ; The Modern Liberal Theory of Man, New York, St. Martin's Press, 1983b.
- _____ ; Justificatory Liberalism: An Essay on Epistemology and Political Theory, New York, Oxford Univ. Press, 1996.
- GAUTHIER, David; Morals By Agreement, Oxford, Oxford Univ. Press 1986.
- GÖZE, Ayferi; Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, İstanbul, Beta Basım Yay.,2000.
- GRAMSCI, Antonio; Hapishane Defterleri, çev. Adnan Cemgil, İstanbul, Belge Yay., 4. Bas., 2003.
- _____ ; Selection from Political Writings (1910 – 1920), Lawrence & Wishard, London, 1977.
- HAYEK, Friedrich A.; Kanun, Yasama Faaliyeti ve Özgürlük, C. 1 (Kurallar ve Düzen), çev. Atilla Yayla, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1994.

- _____ ; Kanun, Yasama Faaliyeti ve Özgürlük, C. 2 (Sosyal Adalet Serabı), çev. Mustafa Erdoğan, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1995.
- _____ ; Kölelik Yolu, Ankara, Liberte Yay., 2004.
- _____ ; Individualism and Economic Order, Chicago, University of Chicago Press, 1948.
- _____ ; The Constitution of Liberty, Chicago, University of Chicago Press, 1960.
- _____ ; "Liberalism" New Studies in Philosophy, Politics, Economics and the History of Ideas, London, Routledge and Kegan Paul, 1978.
- HEGEL, George W. F.; Tarihte Akıl, çev. Onay Sözer, İstanbul, Kaba Yay., 1995.
- _____ ; Tinin Görüngübilimi, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul, İdea Yay., 1986.
- HOBBS, Thomas; Leviathan, ed. Michael Oakeshott, Oxford, Blackwell, 1948.
- HORKHEIMER, M., ADORNO, T.W.; Aydınlanmanın Diyalektiği I, çev. Oğuz Özügül, İstanbul, Kabcacı Yay., 1995.
- HUMBOLDT, Wilhelm von; The Limits of State Action, ed. J. S. Burrow, New York, Cambridge University Press, 1969.
- JAY, Martin; Diyalektik İnceleme Frankfurt Okulu ve Toplumsal Araştırmalar Enstitüsünün Tarihi, İstanbul, Belge Yay., 2005.
- KANT, Immanuel; Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi, çev. İoanna Kuçuradi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yay., 1982.
- KAPANİ, Münci; Politika Bilimine Giriş, Ankara, Bilgi Yay., 6. Bas., 1992.
- _____ ; Kamu Hürriyetleri, Ankara, Yetkin Yay., 1993.
- KEYNES, John Maynard; The General Theory of Employment, Interest and Money, London and Cambridge, Macmillan and Cambridge University Press, 1973.
- LEFEBVRE, Henri; Marx'ın Sosyolojisi, İstanbul, Öncü Kitabevi, 1. Bas., 1968.
- LENİN, Vladimir İlyiç; Karl Marks Marksizmin Bir Açıklaması ve Kısa Bir Biyografik Özet, İstanbul, Eriş Yay., 2. Bas., 2003.

- LOCKE, John; "The Second Treatise of Government" Two Treatises of Government, ed. Peter Laslett, Cambridge, Cambridge Univ. Press, 1960.
- LYOTARD, Jean François; Postmodern Durum, çev. Ahmet Çiğdem, Ankara, Vadi Yay., 1997.
- MANDEL Ernest; Marxist Yabancılaşma Kuramı, çev. O. Göçmen, İstanbul, Yücel Yay.,1975.
- MARCUSE, Herbert; Tek Boyutlu İnsan, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul, İdea Yay., 1997.
- MARKS, Karl; Gotha Programının Eleştirisi, İstanbul, Eriş Yay., 1. Bas., 2003.
- _____ ; "1844 İktisadi ve Felsefi Elyazmaları", Karl Marx Felsefe Yazıları, çev. Ahmet Fethi, İstanbul, Hil Yay., 1. Bas., 2004a.
- _____ ; "Feurbach Üzerine Tezler", Karl Marx Felsefe Yazıları, çev. Ahmet Fethi, İstanbul, Hil Yay., 1. Bas., 2004b.
- _____ ; "Grundrisse", Karl Marx Felsefe Yazıları, çev. Ahmet Fethi, İstanbul, Hil Yay., 1. Bas., 2004c.
- MARKS Karl, ENGELS, Friedrich; Komünist Parti Manifestosu, (Erişim) <http://www.marxists.org/turkce/m-e/1848/manifest/index.htm>, 2000.
- _____ ; Alman İdeolojisi, İstanbul, Eriş Yay., 1. Bas., 2003.
- MILL, John Stuart; Hürriyet Üstüne, Ankara, Liberte Yay., 2004.
- _____ ; Principles of Political Economy, Fairfield, Augustus M. Kelley, 1976.
- MISES, Ludwig von; Human Action, William Hodge and Company Limited, 1949.
- NANCY, Jean-Luc; Özgürlük Deneyimi, çev. Aziz Ufuk Kılıç, İzmir, ARA-lık Yay., 1. Bas., 2006.
- ÖĞÜTLE, Vefa Saygın; "Sosyal Bilimlerde Psikolojizm: Psikolojik Bir Fenomen Olarak "Birey" İdeolojisi", Felsefe ve Sosyal Bilimler, Muğla Ü. Felsefe ve Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildirileri, Ankara, Vadi Yay., 2006.
- RAWLS, John; Siyasal Liberalizm, çev. Mehmet Fevzi Bilgin, İstanbul, İstanbul Bilgi Ü. Yay., 1. Bas., 2007.

- _____; A Theory of Justice, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971.
- REIMAN, Jeffrey; Justice and Modern Moral Philosophy, New Haven, CT: Yale Univ., Press, 1990.
- RITCHIE, D.G.; Principles of State Interference, London, Swan Sonnenschein, 1896.
- ROBBINS, L.; The Theory of Economic Policy in English Classical Political Economy, London, Macmillan, 1961.
- ROBERTSON, David; The Routledge Dictionary of Politics, London, Routledge Taylor & Francis Group, 2004.
- ROTHBARD, Murray; The Ethics of Liberty, New York, New York University Press, 2002.
- ROUSSEAU, Jean-Jacques; Toplum Anlaşması, çev. Vedat Günyol, İstanbul, MEB Yay., 1997.
- SABINE, George; Yakın Çağ Siyasal Düşünceler Tarihi, çev. Özer Ozankaya, Ankara, Gündoğan Yay., 1991.
- SANDEL, Michael; Liberalism and the Limits of Justice, Cambridge, Cambridge Univ., Press, 1982.
- SARTORI, Giovanni; Demokrasi Teorisine Geri Dönüş, çev. Doç. Dr. Mehmet Turan, Ankara, Yetkin Yay., 1996.
- SİLİER, Yıldız; Özgürlük Yanılsaması Rousseau ve Marx, İstanbul, Yordam Kitap, 1. Bas., 2006.
- SMITH, Adam; An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, Cannan's ed., Chicago, University of Chicago Press, 1976.
- STEINER, Hille; An Essay on Rights, Oxford, Basil Blackwell, 1994.
- TOCQUEVILLE, Alexis de; Amerika'da Demokrasi, çev. İhsan Sezal, Fatoş Dilber, Ankara, Yetkin Yay., 1994.
- TOLAN, Barlas; Sosyoloji, Ankara, Adım Yay., 1. Bas., 1993.
- TOURAINÉ, Alain; Modernliğin Eleştirisi, çev. Hülya Tufan, İstanbul, 2. Bas., Yapı Kredi Yay., 1995.
- VOLPE, della Galvano; Sosyalizm ve Özgürlük, İstanbul, çev. Hasan Ataol, Belge Yay., 1991.
- WILLIAMS, Raymond; Anahtar Sözcükler, İstanbul, İletişim Yay., 1. Bas., 2005.

YAYLA, Atilla; *Özgürlük Yolu: Hayek'in Sosyal Teorisi*, Ankara, Liberte Yay., 2. Bas., 2000a.

_____; *Liberalizm*, Ankara, Liberte Yay., 3. Bas., 2000b.

_____; *Siyaset Teorisine Giriş*, Ankara, Siyasal Yay., 4. Bas., 2004a.

_____; *Siyasi Düşünce Sözlüğü*, Ankara, Adres Yay., 2. Bas., 2004b.

YUMER, Ruhdan; "Hayekçi Liberalizmin Temel İlkesi", *İktisat Dergisi*, İÜ. İktisat Fak. Mezunları Cemiyeti Yay., sayı 241, 1984.